

Poging tot synthese van de verschillende vormen van samenloop

Caroline De Mey en Nick Luyten

Onder wetenschappelijke begeleiding
van Prof. dr. Eric Dirix

1. Vooraf

Iedereen wordt geacht de wet te kennen! De dag van vandaag is dat echter niet meer zo eenvoudig doordat er steeds meer specifiekere wetgeving ontstaat. In vele opzichten is het een goede zaak dat onze wetgeving preciezer en uitgebreider wordt maar over één ding zijn alle juristen het vandaag eens: de regeldichtheid maakt het de rechtzoekende niet gemakkelijk.

De verschillende regelgeving met betrekking tot de samenloop zijn daar geen uitzondering op. Het meest treffende voorbeeld is zonder twijfel het feit dat in de praktijk de regel van de gelijkheid van de schuldeisers in de samenloop ernstig is aangetast door het grote aantal voorrechten dat door de wetgever in het leven is geroepen. Aangezien de wetgever de gewone schuldeisers daarbij uit het oog is verloren, hebben de rechtbanken veel luisterbereidheid getoond aan hen die allerlei equivalenten konden inroepen. Hierbij kunnen bijvoorbeeld de ‘feitelijke voorrechten’ vermeld worden zoals het retentierecht, de revindicatie, de exceptio non adimpleti contractus (enac), de ontbinding van de overeenkomst, het eigendomsvoorbehoud, de compensatie en de contractuele modulering van deze rechtsfiguren.

Wel valt er niet te ontkennen dat de wetgever een poging heeft gedaan om dit alles te verbeteren. Zo heeft hij bijvoorbeeld met de nieuwe faillissementswet getracht de teksten eenvoudiger en transparanter te maken. Het eigendomsvoorbehoud wordt erkend. Aan de onderneming in moeilijkheden wordt soelaas geboden in de nieuwe wet op het gerechtelijk akkoord. Slaagt dit niet dan volgt het faillissement met de enige bedoeling zo snel mogelijk te liquideren. Met de wet op de collectieve schuldenregeling wordt geprobeerd de personen met overmatige schuldenlast te helpen door het opstellen van een collectief afbetalingsplan. Toch brengen deze nieuwe wetten op het

faillissement, het gerechtelijk akkoord en de collectieve schuldsanering¹ geen fundamentele verandering. Nog steeds bestaat er onduidelijkheid over de separatistenposities, de voorwaarden voor de tegenwerpelijkheid, de schuldvorderingen buiten de boedel en het verband tussen de regels van het faillissement en de regels bij andere vormen van samenloop. Vooral dit laatste zorgt voor problemen bij opeenvolgende situaties van samenloop. Men heeft daarenboven ook de kans gemist om de laatste restanten van het dualisme tussen het burgerlijk recht en het handelsrecht weg te werken.

Ondanks deze complexiteit is met dit werk een poging ondernomen om de verschillende gevallen van samenloop in kaart te brengen en de gelijkenissen en verschillen te achterhalen. We zijn het eens met de stelling dat het “*onmogelijk is naar geldend recht om een algemene schets te maken van de regels die van toepassing zijn in alle gevallen van samenloop*”². Toch wordt hier een poging ondernomen om alles zo veel mogelijk op een rijtje te zetten. Het moeilijke van deze oefening zit hem ook in het feit dat niet elk probleem aan bod kan komen. Het beste is een schema te maken waar duidelijk de meest relevante problemen van elke procedure aan bod komen en vergeleken kunnen worden.

Samenloop ontstaat als meerdere schuldeisers gelijktijdig hun aanspraken doen gelden op het vermogen van hun gemeenschappelijke debiteur en vanaf dat tijdstip is iedere chirografaire schuldeiser er zeker van dat een ander niet meer uitbetaald krijgt dan hij³. De onderlinge verhouding tussen de schuldeisers staat dan onherroepelijk vast⁴. De wetgever geeft geen opsomming van die situaties waarin de regel van de *paritas creditorum* toepassing vindt. Die opsomming is een verdienste van de rechtspraak van het Hof van Cassatie en de rechtsleer, maar nog steeds staat zij ter discussie. Vast staat dat elke vorm van samenloop door de wet wordt geregeld met verschillende precisie en intensiteit naargelang het geval. Dat is ook logisch want hoe meer de vereffening de economische orde raakt, hoe meer specifieke regels, afwijkend van het gemeen recht⁵, aan de samenloop zijn verbonden. Het valt verder niet te ontkennen dat de Faillissementswet op een min of meer gedetailleerde manier de samenloop als gevolg van een declaratief vonnis regelt, terwijl de

¹ Wetten van 17 juli 1997 en 8 augustus 1997, *B.S.* 28 oktober 1997; Wet van 5 juli 1998 op de collectieve schuldsanering, *B.S.* 31 juli 1998, erratum *B.S.* 18 september 1998.

² E. DIRIX en R. DE CORTE, *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, 1996, 55, nr. 86.

³ Zie R. DE CORTE, “Samenloop van preferente aanspraken”, *T.P.R.* 1983, p. 216 e.v.; E. DIRIX, “Commentaar bij art. 8 Hyp. W.” in *Comm. Voorr.*, nr. 1 e.v.; E. DIRIX, en R. DE CORTE, *o.c.*, 1996, 27, nr. 35 e.v.; M. GREGOIRE, “Le concours et l’*égalité des créanciers*” in *Le droit des sûretés*, Brussel, Editions du Jeune Barreau, 1992, 7 e.v.; M. GREGOIRE, *Théorie générale du concours des créanciers en droit belge*, Brussel, Bruylant, 1992; A.M. STRANART, *Sûretés réelles*, Brussel, Presses universitaires de Bruxelles, 1995-96, II, fasc. 1, p. 23 e.v.

⁴ Cass. 24 maart 1977 (twee arresten), *Arr. Cass.* 1977, 802 en 804, *R.C.J.B.* 1977, 628, met noot GERARD; Cass. 2 mei 1985, *R.W.* 1985-86, 27, met concl. Adv. Gen. JANSSENS DE BISTHOVEN, *Arr. Cass.* 1984, nr. 526, *R.C.J.B.* 1989, 420, met noot ‘T KINT en FORGES.

⁵ Hoewel toch de vraag mag gesteld worden in welke mate buiten de art. 7 en 8 Hyp. W. er hier nog sprake kan zijn van gemeen recht.

regels in verband met samenloop na beslag grotendeels het product zijn van de rechtspraak. Vermits elke vorm van samenloop verloopt volgens eigen regels zijn er dikwijls onvolledigheden en contradicties tussen verschillende stelsels⁶.

Naast het faillissement, het gerechtelijk akkoord en de samenloop na uitvoerend beslag wordt de samenloop bij de vereffening van rechtspersonen, bij de beneficiaire aanvaarding en bij de onbeheerde nalatenschap besproken. Vermits deze twee laatste soorten tot dezelfde rechtstak behoren en dezelfde principes gelden, worden zij samen behandeld. Tot slot, als zesde vorm wordt de collectieve schuldenregeling behandeld. Ook het vermogen van de onvermogene die geen handelaar is kan immers gesaneerd of vereffend worden. Het is niet meer nodig dat meerdere schuldeisers een zelfde goed uitwinnen om samenloop te krijgen⁷. Het komt voor dat de zes voorliggende gevallen de meest courante zijn. De vereffening van een vermogen van een feitelijke vereniging, het ten gelde maken van een pand (art. 2078 B.W.) en het vereffenen van een gestorte borgsom brengen geen verplichting mee ten aanzien van de bewindvoerder tot het organiseren van een samenloop⁸.

Hoewel de verschillende vormen van actieve samenloop heel wat gelijkenissen vertonen, valt het op dat er ook heel wat verschillen zijn. Het verantwoorde doel van de samenloop is het ordenen van de schuldeisers. Andere gevolgen zoals bijvoorbeeld het eisbaar worden van schulden op termijn treden maar in voor zover de wetgever daarin voorziet. Vandaar dat er verschillen bestaan tussen de soorten. Gevolgen, zoals bijvoorbeeld de schorsing van de intresten, de tegenwerpelijheid van het retentierecht en het concept van de “boedelschulden” zijn vrij algemeen.

Het overzicht begint bij het ontstaan van de samenloop. Het is zeer belangrijk te weten op welk ogenblik de samenloop precies ontstaat en wat voor concrete gevolgen dit heeft. Vervolgens wordt stilgestaan bij de persoon die instaat voor de vereffening van de boedel. Bij elke vorm van samenloop blijkt er een andere bewindvoerder te zijn: de curator, gerechtsdeurwaarder, notaris, erfgenaam, vereffenaar of schuldbemiddelaar. Het is belangrijk na te gaan waaruit zijn taak juist bestaat en hoe zijn aanstelling verloopt. De ongelijke behandeling van de verschillende soorten samenloop wordt echt duidelijk als de organisatie van de publiciteit wordt nagegaan. Evenmin is er enige eenvormigheid terug te vinden in de manier waarop de schuldeisers hun aangifte moeten doen. Daarna is er een overzicht van de samenstelling van de te vereffenen boedel. Vervolgens worden de posities van de schuldeisers, zowel de algemene als de bijzonder bevoorrechte uitvoerig beschreven. Tot slot worden nog enkele diverse problemen zoals de mogelijkheid van

⁶ A.M. STRANART, *o.c.*, 1995-96, II, fasc. 1, p. 29-31. Zie over de bijzondere aard van de samenloop bij gerechtelijk akkoord o.m. : O. POELMANS, “Le concordat et le concours après la loi du 17 juillet 1997”, *T.B.H.*, 1999, 144-156.

⁷ E. DIRIX, “Commentaar bij art. 8 Hyp. W.” in *Comm. Voorr.*, nr. 29.

⁸ R. DE CORTE, “Samenloop van preferente aanspraken”, *T.P.R.* 1983, I, p. 221-222.

rechtstreekse, zijdelingse en pauliaanse vordering, het lot van de lopende overeenkomsten en de intresten de positie van de borggen en de mogelijkheid tot heropening van de samenloop behandeld.